

NECATİGİL'İN ŞEHİRİ

Mehmet NARLI

Ben mum alevinde pervane gibi hep aynı odakta yazdım şiirlerimi: Ev ve her günlük yaşamalar. Rilke'nin ponter'i gibi, aynı parmaklıklar içinde. Toplumun ve imkânlarımın bana bağışladığı dar dörtgen- de gözlerimi her açtıkça, karşımda büyük şehrin orta-fakir sınıf ev, aile ve çevrelerini gördüm" (Necatigil 1983a: 50) diyen ve ilk üç kitabına *Kapalı Çarşı*, *Çevre* ve *Evler* adlarını koyan Behçet Necatigil, mekânın, bireysel ve toplumsal yaşamaların ortamı/besleyeni/koruyanı/değiştireni olduğunu gösteren şairlerin başında gelir.

*Sağ çıkıp günlük savaştan,
Evin yolunu tutmuşum
Yemek yedik, çocuklarım uyudu.
İniyor üstüme yavaştan*

*Allahın beyaz bulutu,
Kederlerimi unutmuşum.* (Necatigil 2002: 23)

Necatigil, bütün hayata ve dünyanın hallerine evden çıkarak girer ve herkesi/her şeyi ev merkezine doğru çağırır; evi, bir mikrokozmos olarak algılar. Fakat bu belirlemenin tersi de doğrudur: Yani şair, şehirden çıkarak eve girmektedir. Şehir, küçük yaşamaların öznesini, işi dışındaki zamanlarda evine gitmeye zorlamaktadır. Bu, içerden dışarıya, dışardan içeriye gidiş gelişte görünen şudur: Bireyin evi,

bütünüyle şehrin içindeki bir cennet köşesi olamamakta; şehir de, bir türlü bireyi kendi evinde hissettirememektedir. Yahya Kemal'in şehir içinde bir evi yoktur; kolektif ruhun aynası olan İstanbul'dur onun evi. Orhan Veli'nin küçük adamı, evi önemsemez; modern şehrin haz veren bütün mekânları onun evidir. Ama Necatigil'in küçük adamı caddelere çıktığında evi, eve girdiğinde caddeleri düşünmektedir. Sakin ve huzurlu bir hayat, şehrin cangıllarında yoktur; ama evde de, hayatın dinamik ve çekici figürleri olan, sokaklar, kahveler, meyhaneler yoktur. Hayata tutunmak ve ölümü düşünmek arasındaki Necatigil hatırlandığında, "arada kalma"nın, bir kader ya da varoluşun gereği olarak algılandığı düşünülebilir. Fakat "hassas terazi"ye konduğunda, Necatigil'in modernizm karşısında bir içtenlik ve huzur mekânı olarak yine de evi inşa etmeye çalıştığı söylenebilir. Bir bölümü örneklenen *Kapalı Çarşı* kitabındaki "Aile" adlı bu şiirde ev, savaş alanı olarak görülen şehrin içinde, bir cennet köşesidir.

Hepsi burada okumuşu, cahili:

Yazıları sökemeyen kadınlar

Bir âleme dalmış gitmiş her biri

Gözlerinde büyümüş filmlerde oynayanlar

Kendi hayatlarını burada unutuyorlar (Necatigil 2002: 50)

Çevre kitabındaki "Yazlık Bahçe" adlı bu şiir, birçok noktadan önemlidir. Parklar ve bahçeler, modern şehrin doğal yüzünü simgelerler. Bahar gelince, parklara ve bahçelere yönelen insanların kimi, şehrin zayıflattığı insani ilişkilere; kimi, beton yığınlarının ortadan kaldırdığı doğal görüntülere; kimi, sürekli çalışmanın oluşturduğu gergin ruh hâlinde dinginliğe; kimi yoksunlukların acı sürecinden her şeyin unutulduğu bir zaman aralığına; kimi, doğal hayatla uyum içinde geçmiş çocukluğuna yönelmiş olurlar. Sosyal ve ekonomik farklılıklar, gidilen bu yerleri de farklı kılar. Bazı bahçelerde, müzik eşliğinde yemekler; tiyatrolar vardır; çeşit çeşit içecekler, varlıklı hovardalar vardır. Bazı bahçelerde ise ancak perde aralıklarında seyredilen açık sinemalar, gölgesinde oturulacak ağaçlar ve çay vardır. Necatigil'in oturduğu bahçe, çevredeki yoksul ve orta hâlli ailelerin çoluk çocuk geldikleri bahçedir. Necatigil, buraya gelenlerle kültürel olarak aynı sınıfta olmasa da, ekonomik olarak aynı sınıftandır. Selim İleri'ye göre, Necatigil'in seçtiği yazlık bahçe, kendi mütevazı yaşama biçimine bağlılığını, aynı sınıftan olduğu zümreye katılmasını ispat eder. Yahya Kemal, Atik Valde'de seyrettiği halkın arasında değildir; seyreder ve gider. Oysa Necatigil, emzikli kadınlarla, rüyalarına dalan genç kızlarla, okuma yazma bilmeyenlerle bir

aradadır ve onlarla beraber, kendi hayatının da yoksunluklarını unuttur. Işıklar kapanınca da, onlarla beraber evine döner. (İleri 1999: 16-17)

*Kızlı kadınlı Beyoğlu geceleri
Gülüşleri bir tuhaf
Yürüyüşleri bir garip
Yollu oldukları belli
Yerleri*

*Pastaneler, duraklar, sinema önleri
Allahın talihsiz kulları (Necatigil 2002: 52).*

Beyoğlu, modern İstanbul'un fetiş mekânlarından biridir. Vitrinleri, barları, sokakları gecedan sabaha kadar yanan ışıkları ile insanları kendine çeker. Eğlenmeye gelenlerle eğlendirenler; sınıf atlayanlarla atlamak isteyenler; geleneksel mahalle dedikodularından kaçanlarla dedikoduyu getirenler; hayallerini kaybedenlerle hayalleri peşinde gelenler aynı mekândadırlar. Maddi manevi istekleri karşılanmamış; geleneksel toplumun ahlâk değerlerinden bıkmış; ruhsal ve bedensel sorumluluklarını, hazzın verdikleri ile değişmiş insanlar da buradadır. Beyoğlu, aynı zamanda “eros”un oturduğu bir semttir. Tecimsel bir erostur yalnız. Bir taraf, parayla bedensel arzularını sustururken, karşı taraf bedeniyle açlığını susturur. Bu tecimsel ilişki, kadının yürüyüşünü, gülüşünü, davranışlarını yapaylaştırmış, tuhaflaştırmıştır. Necatigil, pastanelerde, duraklarda, sinema önlerinde bekleyen bu kadınları yargılamaz. Kendi yoksunluklarını yazgı içinde algılayan Necatigil, bu kadınları da Allah'ın talihsiz kulları olarak niteler.

*Biliyorum, ayıp ve manasız
Ama peşlerinden gidiyorum
Gezmeye çıktıkları vakit
Ana kız.*

*Utanır da belki
Anasının sırtındaki
yeldirmeden,
Kız bir adım önde gider
Sezdirmeden (Necatigil 2002: 54)*

Çevre kitabındaki “Barbaros Meydanı” adlı bu şiirde, Beşiktaş Barbaros Meydanı'ndan sahile kadar inen anne-kız çevresinde şehir, sosyal ve

kültürel tezatları ve değişmeleri ile yansır. Meydanın ortası yoksulların oturdukları parktır; genç kız da banklara oturmak, belki de burada oturanlar arasında gönül ilişkisi kurabileceği birine rastlamak ister. Kızın, annenin birkaç adım arkasından gitmesi iki düzeyde algılanabilir. Birincisi, genç kız, park, meydan, gazino ile simgelenen şehrin içine girmek istemektedir. Fakat annesi, yoksulluğunu, acılarını sürükleyerek şehirden çıkmak, toprağa dönmek istemektedir. İkincisi genç kız, geleneksel bir yapının insanı olduğunu gizleyerek, küçümsenme duygusundan kurtulmak istemektedir. Selim İleri'ye göre Necatigil, bu şiirde, kültür gömleği değiştirmelerin sancısını duyurmuş; bu acıya, giyim kuşamdan yaşama biçimlerine kadar kadarki eşitsizliklerin doğurduğu sancıyı da eklemiş ve böylece klasikleşmiş bir şiir yaratmıştır. (İleri 1999: 20)

Aşık olduğumu şundan anla:

Yolda giderken

Vatman çan çalar, şoför korna.

Aklıma eski bir hikâye geldi:

Leyla ile Mecnun (Necatigil 2002: 29).

Kapalı Çarşı kitabındaki “Sevda Peşinde II” adlı şiirde, şehrin avare âşığı görünür. Şehrin hızı ve kalabalığı içinde insan kendini güvende tutacak refleksler geliştirir. Fakat aşk gelince, günlük hayat içinde kazanılan pratikler, sosyal ilişkilerdeki etkileşimler, yerini dalgınlığa bırakırlar; dalgınlık, âşıklığın gösterenidir. Şiirin ikinci bölümünde, “*Bende bu hal varken/ Dalgın anımda bir gün/ Ölüüm yol ortasında/ Yara haber etseler bari:/ Seninki çiğnendi*” şeklindeki mısralar, aşk ve âşıklık ile modern şehir arasındaki uyumsuzluğu işaret eder. Şehrin hızı, gürültüsü ve her şeyi ezip geçen kalabalığı arasında birden Leyla ile Mecnun’un hatırlanması, aşk ve modern şehir karşıtlığını pekiştiren bir işlev görür. Şehrin aşkları, mutlu birkaç anın veya Beyoğlu’nun aşklarıdır. Bir olgunlaşma ve dönüşme süreci olan aşkın dalgınlığı şehre göre değildir. Son kelime olan “çiğnendi”, dalgın adamın bir taşıt altında kalma ihtimalini gösterdiği gibi, modern şehrin, içtenliğe ve kendi hâlindeliğe tahammül edemediğini de işaret eder. Öznenin kendini

“çiğnenmiş” olarak hayal etmesi, şehir karşısındaki yenilgi duygusunu ortaya koyar. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Necatigil'in küçük insanını, sevgiliden 'eş'e; şehirden 'ev'e iten şey, bu yenilgi duygusudur.

*Saatler geçiyor
Bir gündüzü yaşarken Beyoğlu
Üflemiş lambasını karanlıkta
Uyuyor Kasımpaşa*

*Beyoğlu'ndan Kasımpaşa'ya
İnmek fena
Kasımpaşa'dan Beyoğlu'na
Çıkmak iyi
Kasımpaşa yolları
Çıkışlı, inişli (Necatigil 2002: 57).*

Çevre kitabındaki “Elif” şiiri, Kasımpaşa ile Beyoğlu arasındaki akışkan karşıtlıktan doğar. Taksilerin sel olup aktığı bir cadde kenarındaki bahçeli kahvede oturup şehrin mutluluk ve acı veren hayatını gözlemleyen anlatıcı, birkaç gün boyunca, üzerine yorgunluğun ve acının rengi çökmüş, bazen bir bazen birkaç erkekle Beyoğlu tarafına sapan bir genç kız görür. Kasımpaşa'dan Beyoğlu'na sürüklenen bu kız figürü, iki mekân arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Kasımpaşa uykuya daldığında Beyoğlu uyanır; ayartıcı ışıklarıyla hazlara davetiye çıkarır. İki mekân arasındaki ilişkiyi, kötü yola düşen bir genç kız üzerinden yansıtmak, Orhan Kemal'in “kötü yola düşen genç kızlar ve kadınlar” merkezinde gelişen romanlarını hatırlatsa da, iki mekân, ondaki kadar sosyo ekonomik çatışmalar içinde tasvir edilmez. Bu da Necatigil'in mekânları ve şehri sınıfsal bilinç sınırları içinde görmediğini gösterir. Necatigil için, modern şehrin, kozmopolit yapısı, tezatları, özgülüğü ve köleliği birlikte doğuran yapısı, onun varlık sebebidir âdetâ. Bu öyküsel şiirin anlatıcısı, şiiri bitirirken kar yağdığı için, öyküsünü yazdığı kızın adını Elif koymuştur. Karacaoğlan'ın, “İncecikten bir kar yağar/ Tozar elif elif diye” mısralı şiirine yapılan bu göndermeyle anlatıcı, yaşadığı iki duyguyu işaret etmek istemiştir: Anlatılan genç kız masumdur; fakat şehrin zevk ve haz mekânları bu masumiyeti yok etmektedir. Karacaoğlan gön-

dermesi, anlatıcının iki mekân arasındaki kültürel dokuyu, ideolojik bağlamda sorun olarak algılayıp işlediğini göstermez. O mekânlar arasındaki zıtlığı, Marksist bir temele oturtmadığı gibi; bir Doğu-Batı çatışması olarak da göstermez.

*Ayartıcı caddelerin eseri
Zalim gelişleriniz
Evde size uzanacak elleri
İtmek istersiniz (Necatigil 2002: 97).*

“Sokaktan Gelmek” şiiri, evi bir mutluluk ve huzur mekânı olarak algılayan bireyin, şehrin baştan çıkarıcı etkisi altındaki hâlini gösterir. Çünkü şehir, her türlü imkân ve imkânsızlıklarıyla, insanın bütün duygularına seslenen simgeleri ve görüntüleri ile modern bireyi kendine bağlar. Fakat “ayartma” kelimesi bu bağlılığın olumlu karşılanmadığını gösterir. Caddelerde, bulvarlarda, meyhanelerde görece bir özgülük duygusuyla dolan birey, evi, dar görür. Evde kendisine uzanan her eli, insanı dışarıya karşı yalıtan duvarlar olarak görür.

